

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

Смолин Ярослав Васильович

УДК 341.96

**ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ
ФАКТОРИНГОВИХ ОПЕРАЦІЙ**

12.00.03 – цивільне право і цивільний процес;
сімейне право; міжнародне приватне право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі міжнародного приватного права Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка Міністерства освіти і науки України (м. Київ).

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент,
КАЛАКУРА Віктор Ярославович,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
Інститут міжнародних відносин,
завідувач кафедри міжнародного приватного права.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор,
ЛУЦЬ Володимир Васильович
Науково-дослідний інститут приватного права і
підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака
Національної академії правових наук України,
завідувач відділу проблем приватного права;

кандидат юридичних наук, доцент,
ХАНИК-ПОСПОЛІТАК Роксолана Юрївна,
Національний університет
«Києво-Могилянська академія»,
завідувач кафедри галузевих правових наук.

Захист відбудеться 05 березня 2018 року о 10:00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.001.10 за адресою: 04119, м. Київ, вул. Мельникова, 36/1, зала засідань вченої ради Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

З дисертацією можна ознайомитись у Науковій бібліотеці імені М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 58, зал № 12.

Автореферат розісланий «16» січня 2018 року

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради Д 26.001.10

З.В. Тропін

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Поступ міжнародних економічних відносин, і насамперед торгівлі, зумовив диверсифікацію організаційних і правових форм взаємодії учасників міжнародних торговельних відносин. Виступаючи широко вживаним інструментом залучення додаткових джерел фінансування підприємницької діяльності, факторинг виявився дієвим фінансово-правовим механізмом інтенсифікації міжнародної торгівлі. Завдяки впровадженню факторингу в торговельну практику, активно розвивається приватноправове регулювання фінансових, торгових і посередницьких операцій, що зумовлює актуальність дослідження цього правового явища.

Уніфікація норм права у сфері міжнародного факторингу, що її називають «непрямою», полягає у розробленні позитивного правопорядку на міжнародному рівні у формі конвенції УНІДРУА «Про міжнародний факторинг» 1988 р. з подальшим розробленням окремих положень, присвячених договору факторингу в межах національних законодавств. Такі особливості підтверджують значимість досліджень міжнародного факторингу як правового явища.

Сучасний стан розвитку міжнародних комерційних відносин характеризується поглибленням уніфікації правового регулювання транснаціональних факторингових операцій. Цей процес передбачає, як підготовку та прийняття міжнародних конвенцій у сфері факторингу, так і розроблення міжнародними факторинговими асоціаціями актів приватноправової уніфікації.

Попри значну практичну затребуваність факторингу в міжнародних торговельно-економічних відносинах, його унормування не набуло завершеності. Подібні правотворчі процеси на міжнародному рівні свідчать про тенденцію до створення оптимального правового режиму з метою правового забезпечення міжнародних факторингових операцій. Позаяк національні законодавства демонструють розмаїття підходів до його регулювання, аналіз правової специфіки регулювання факторингу на міжнародному рівні становить значний науково-теоретичний і практичний інтерес.

Набуття Україною незалежності й вихід на світовий ринок як самостійного гравця супроводжувалися економічними реформами і скасуванням адміністративно-правових бар'єрів участі національних суб'єктів підприємницької діяльності у міжнародній торгівлі. Розвиток ринкових відносин в Україні сприяв запозиченню інституту факторингу національним законодавцем.

Із огляду на це, перед вітчизняною правотворчою практикою стоїть завдання створення й імплементації норм, які б регламентували режим функціонування економічних агентів за нових умов та були витримані в дусі відповідності вимогам і напрацюванням міжнародного приватного права. Таке завдання набуває особливої актуальності в сучасних правових реаліях, адже Україна стала учасницею Конвенції УНІДРУА «Про міжнародний факторинг» 1988 р. У цьому контексті наукове вивчення й осмислення міжнародного факторингу, як однієї з відносно нових форм взаємодії українських суб'єктів підприємництва з іноземними контрагентами, що недостатньою мірою врегульована в національному законодавстві, набуває особливої актуальності.

Тематика міжнародного факторингу висвітлення в низці наукових праць вітчизняних і зарубіжних вчених. Деякі питання й аспекти правового регулювання факторингових операцій розкрито в дисертаційних дослідженнях Н. В. Тараби («Зовнішньоекономічні угоди з комерційним фінансуванням»), Я. О. Чапічадзе («Договір факторингу»), А. В. Токунової («Правовий режим факторингу») і відповідних монографічних працях. Науковці зосереджуються на проблемі відповідності цивільно-правового регулювання факторингу нормам міжнародного права у зазначеній сфері та на ознаках договору міжнародного факторингу як різновиду зовнішньоекономічних угод комерційного фінансування.

Важливий внесок у висвітлення проблематики факторингу та дотичних питань господарського і міжнародного приватного права зробили українські та зарубіжні дослідники: Н. Г. Вилкова, Дж. Гілберт, Л. Г. Єфимова, О. Г. Івасенко, А. С. Комаров, П. Кончі, І. Є. Красько, О. О. Мережко, Л. А. Новосьолова, М. О. Овсейко, Д. Остхаймер, А. О. Приходько, Р. Саватьє, Є. Є. Шевченко, М. Форман, К. Шміттгофф, Ф. Феррарі, Ф. Селінджер, Д. Тедж та ін. В Україні проблематиці факторингу приділяють значну увагу також вчені-економісти: Н. М. Внукова, О. В. Ковтонюк, О. І. Пальчук та ін. Ознайомлення з їхнім доробком дало змогу проаналізувати актуальні проблеми та прогалини у сфері правового регулювання операцій факторингу на тлі реальних потреб суб'єктів економічної діяльності.

Водночас слід констатувати, що саме міжнародний факторинг як цілісне явище, не підлягав дотепер комплексному аналізу у вітчизняній юридичній науці, а дисертаційних досліджень, присвячених цьому явищу, немає. Таким чином, актуальність дисертації зумовлюється економічними, правотворчими та науково-дослідницькими чинниками.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано в межах планової наукової теми Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка «Україна у міжнародних інтеграційних процесах» № 11БФ048-01, яка своєю чергою є складовою Комплексної наукової програми Київського національного університету імені Тараса Шевченка «Модернізація суспільного розвитку України в умовах світових процесів глобалізації».

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає у здійсненні комплексного теоретичного аналізу міжнародного факторингу як правового явища і підготовці, на цій основі, практичних рекомендацій з удосконалення національного законодавства в означеній частині.

Для досягнення поставленої мети визначені такі основні завдання:

- дослідити генезис, процес становлення і правову сутність явища, яким є міжнародний факторинг;
- розглянути процес уніфікації правового регулювання міжнародних факторингових операцій, визначити його тенденції та ключові характеристики;
- з'ясувати основні проблеми уніфікації правового регулювання операцій міжнародного факторингу;
- вивчити стан правової регламентації принципу автономії волі сторін за договором міжнародного факторингу;

- виявити особливості правового режиму міжнародних факторингових операцій, зокрема, в частині специфіки укладення та виконання договору міжнародного факторингу;
- дослідити правові зв'язки між суб'єктами за договором міжнародного факторингу операцій, стан правової регламентації їхніх прав і обов'язків;
- визначити умови настання та обсяг відповідальності сторін за договором міжнародного факторингу;
- підготувати практичні рекомендації для подальшого реформування й удосконалення законодавства України.

Об'єкт дослідження: приватноправові відносини, що виникають у випадку проведення операцій факторингу.

Предмет дослідження: правове регулювання приватноправових відносин за договором міжнародного факторингу.

Методологія дослідження. Вибір інструментарію, для проведення дисертаційного дослідження зумовлений метою та специфікою завдань, предмета й об'єкта роботи. Для розв'язання поставлених у дослідженні завдань використані загальнонаукові (історичний, системно-структурний, діалектичний) та спеціальні юридичні (формально-юридичний, порівняльно-правовий, герменевтико-правовий) методи наукового пізнання.

Історичний метод застосовано в контексті аналізу становлення міжнародного факторингу та розроблення його періодизації, а також із метою вивчення розвитку положень національних і міжнародно-правових норм, якими регулюються відповідні правовідносини (пп. 1.2, 2.1). Системно-структурний метод дав змогу розглянути факторинг та правовідносини, що виникають на тлі формування відповідних економічних відносин, в органічному системному взаємозв'язку та цілісності в межах спільного явища, що є водночас поєднанням окремих елементів і структурних зв'язків між ними (пп. 1.1, 2.2). Діалектичний і порівняльно-правовий методи дозволили виявити і описати елементи спільного і відмінного у правовому регулюванні відносин факторингу, наявні у національному законодавстві (ЦК України) і міжнародному праві, зокрема, конвенціях ЮНСІТРАЛ і УНІДРУА (пп. 2.1, 2.3), та дослідити їх у взаємному співставленні. Герменевтико-правовий метод використовувався для розкриття правового змісту положень законодавства України та зарубіжних країн, а також відповідних міжнародних конвенцій у зрізі визначення специфіки регулювання правовідносин, що виникають при проведенні міжнародних факторингових операцій (пп. 3.1, 3.2, 3.3). За допомогою формально-юридичного методу було проаналізовано й визначено характеристики, окремих положень законодавства, надано обґрунтування змін до нього та сформульовані відповідні положення, запропоновані з метою впровадження у законодавство (пп. 2.2, 3.3).

Наукова новизна одержаних результатів полягає у здійсненні комплексного науково-теоретичного дослідження питань правового регулювання міжнародного факторингу, як інституту приватного права, поданні рекомендацій щодо вдосконалення правового регулювання факторингу національним законодавством. На основі проведеного автором дослідження отримані такі результати, що виносяться на захист:

Вперше:

- визначено, що міжнародно-правове регулювання факторингових операцій розвивається в напрямі диференціації правового статусу за договором міжнародного факторингу порівняно зі статутом первинного контракту (контракту, за умовами якого виникає право грошової вимоги, що підлягає уступці за договором факторингу);

- на підставі наведеного висловлено думку про те, що спеціалізований характер факторингових відносин вимагає спеціальної колізійної прив'язки за договором міжнародного факторингу;

- аргументовано, що колізійний механізм правового регулювання не пристосований для правового регулювання міжнародних комерційних, у тому числі й факторингових операцій, оскільки в разі його використання виникають негативні правові явища, зокрема, конфлікт кваліфікації через різне розуміння факторингу в межах національних правових систем і зворотне відсилання, а також фрагментарність правового регулювання;

- з'ясовано, що уніфікація правового регулювання розвивається в напрямі створення оптимального механізму взаємодії конвенційних приписів та ділових узвичаснь (*lex mercatoria*), у формі різноманітних правил, принципів;

- виявлено, що завдяки «глобальній цесії» за умовами договору міжнародного факторингу, під якою розуміють уступку не лише існуючих прав грошових вимог, але й таких, що виникнуть в майбутньому, фактор поряд із фінансуванням надає постачальникові посередницькі послуги. Така можливість досягається завдяки тому, що права грошових вимог, щодо яких фактор виконує посередницькі функції, він не реалізовує на свою користь, на відміну від аналогічних, щодо яких здійснює фінансування на безоборотній основі;

- на основі аналізу змісту юридичних зв'язків між сторонами договору факторингу констатовано, що останні набувають окремої правової спеціалізації, на підставі чого обґрунтовано самостійну правову природу договору міжнародного факторингу;

- висловлено позицію про те, що втілення в юридичну практику розуміння конструкції договору міжнародного факторингу як фінансування фактором постачальника та надання щонайменше однієї із супутніх послуг, визначених Конвенцією УНІДРУА «Про міжнародний факторинг» під уступку права грошової вимоги, сприятиме уніфікації правового регулювання факторингових операцій.

Вдосконалено:

- аналіз сутності «факторингу» як правової категорії, на основі чого висловлено тезу, що визначення природи поняття «факторингу» ускладнюється міждисциплінарним характером, а також її використанням для позначення зобов'язань із елементами послуг бухгалтерського, інформаційного, збутового, страхового, кредитного й іншого посередницького характеру та з різними техніко-юридичними механізмами трансформації прав грошових вимог;

- розуміння того, що складність відповідного правового явища унеможливорює створення і об'єктивізацію факторингу, як різновиду приватноправової конструкції,

в правотворчу практику, яка б повністю відображала його особливості, включаючи також і ті, що віддзеркалюються у контрактній практиці деяких країн;

- дослідження історії становлення міжнародного факторингу і на цій підставі запропоновано новий підхід до періодизації його розвитку, що охоплює п'ять послідовних етапів від Стародавнього світу до наших днів;

- розуміння модифікованого характеру цесії за договором міжнародного факторингу, тобто уступки права грошової вимоги, яка є водночас сингулярною та «глобальною цесією», що своєю чергою сприяє спеціалізації договору міжнародного факторингу, як окремої правової конструкції;

- позицію про договір міжнародного факторингу, як різновид комплексного обслуговування постачальника фактором;

- твердження, що безпосереднє підпорядкування факторингових відносин правопорядку за договором міжнародної купівлі-продажу є неефективним способом їх колізійно-правового регулювання, оскільки зростає ймовірність виникнення конфлікту кваліфікації і виникає дефіцит у забезпеченні оптимального правового режиму для належної регламентації факторингових операцій, ускладнених іноземним елементом;

- у контексті зазначеного вище з'ясовано, що положення ст. 2 конвенції УНДРУА 1988 року та ст. 44 Закону України «Про міжнародне приватне право» закріплюють протилежні підходи до локалізації правопорядку за договором факторингу;

- позицію, згідно з якою дії фактора щодо фінансування через надання позики мають факультативний характер, а тому їх не слід брати до уваги як кваліфікаційну ознаку договору міжнародного факторингу;

- аргументацію твердження про те, що характер предмета договору факторингу перетворює договір фінансування на різновид договорів про надання фактором фінансових послуг;

- дослідження ключових тенденцій розвитку міжнародно-правового регулювання факторингу, що полягають у 1) уніфікації норм матеріального права; 2) уніфікації норм колізійного права; 3) зростанні частки ділових узвичаєнь; 4) вдосконаленні конвенційного механізму взаємодії соціальних регуляторів у сфері міжнародного факторингу;

- положення про те, що розвиток приватноправового регулювання факторингу на міжнародному рівні зумовлений відсутністю єдиного підходу національних законодавств щодо запровадження належного правового режиму, що зумовило набуття нормами міжнародного приватного права у сфері факторингу окремої правової спеціалізації; зокрема, що норми міжнародного приватного права щодо факторингу мають рамковий і абстрактний характер, залишаючи широке коло проблемних питань правового режиму факторингу на розсуд національного законодавця;

- критику деяких підходів у вітчизняній і зарубіжній науці до міжнародного факторингу, зокрема, тез про те, що договір міжнародного факторингу є правочином із відкладальною умовою, що виконання фактором зобов'язання з надання коштів у розпорядження клієнта з моменту отримання фактором відповідної суми від

боржника свідчить про виконання фактором функції інкасації дебіторської заборгованості клієнта.

Набуло подальший розвиток:

- зауваження щодо положень національного законодавства України в частині регулювання правовідносин сторін договору міжнародного факторингу, зокрема, їхніх прав, обов'язків і відповідальності у світлі розходжень між такими та нормами міжнародного приватного права, а також невідповідності потребам правового захисту інтересів суб'єктів підприємництва;

- правова модель нормативного регулювання факторингових відносин у проекті положень ч.2 ст. 1081 «Відповідальність клієнта перед фактором» ЦК України, (щодо дійсності прав грошових вимог);

- пропозиція редакції ст. 1077 «Поняття договору факторингу» ЦК України (щодо конструкції договору факторингу, супутніх послуг фактора за договором, способів фінансування фактором клієнта), окремої статті 1077-1 «Забезпечувальні права» в положення ЦК України (в частині регламентації способів забезпечення виконання клієнтом взятих на себе зобов'язань за договором факторингу), запропоновані за підсумками дослідження.

Практичне значення одержаних результатів визначається його актуальністю та науковою новизною і полягає в тому, що положення та висновки дисертаційної роботи можуть бути використані у:

- подальшій *науково-дослідницькій роботі*, покликаній поглибити наукові підходи до такого явища як міжнародний факторинг, та сприяти розвитку дослідження останнього;

- *нормотворчій діяльності* органів державної влади з метою вдосконалення національного законодавства та його гармонізації з нормами міжнародного права, а також досягнення ним більшої відповідності реальним потребам учасників правовідносин у сфері факторингу;

- *процесі підготовки фахівців у вищій школі*, зокрема, у викладанні спеціальних курсів з цивільного і господарського права, міжнародного приватного права, а також у роботі з написання підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій.

Апробація результатів дисертації. Дисертація обговорювалась на засіданні кафедри міжнародного приватного права Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Основні результати і положення дисертаційного дослідження було викладено в доповідях і виступах на міжнародних наукових та науково-практичних конференціях студентів, аспірантів та молодих вчених «Шевченківська весна» (м. Київ, 22 березня 2012 р.), «Поглиблення інтеграційних процесів у сучасному світі та національне законодавство» (м. Львів, 1-2 червня 2012р.), «Актуальні проблеми міжнародних відносин» (м. Київ, 25 жовтня 2012р.), «Сучасне правотворення: питання теорії та практики» (м. Одеса, 14-15 грудня 2012р.), «Актуальні проблеми міжнародних відносин» (м. Київ, 24 жовтня 2013р.), «Вітчизняна юридична наука в умовах сучасності» (м. Харків, 18-19 квітня 2014р.), «Сучасні тенденції розвитку юридичної науки та практики» (м. Кривий Ріг, 22-23 травня 2015р.),

Публікації. За результатами дисертаційної роботи опубліковано 14 наукових праць, 7 наукових статей у фахових наукових виданнях, затверджених переліком МОН України, та 7 тез доповідей на наукових конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів із підрозділами, списку умовних скорочень, висновків, списку використаних джерел. Основний зміст роботи викладено на 223 сторінках. Список використаних джерел міститься на 24 сторінках та нараховує 230 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, наукову новизну, отриману за результатами його проведення, зв'язок теми дослідження з науковими програмами. Окреслюються об'єкт та предмет дослідження, мета й завдання, методологічний інструментарій, використаний під час дослідження.

Розділ 1 «Загальна характеристика договору міжнародного факторингу» включає три підрозділи, в яких розглянуто ознаки договору міжнародного факторингу, як різновиду міжнародного комерційного контракту, еволюцію факторингових відносин, періодизацію історії розвитку факторингу. Досліджено правову природу факторингових відносин.

У підрозділі 1.1 «Поняття та ознаки договору міжнародного факторингу» окреслена проблематика підходів до визначення поняття договору факторингу. Відповідно до одного з підходів, факторингом є лише факторинг старої лінії (old style factoring), що передбачає повне обслуговування клієнта, включаючи фінансування, пред'явлення до сплати грошових вимог, захист від неплатежів, надання гарантій отримання платежів. Деякі національні законодавства визначають факторинг як «фінансування під уступку права грошової вимоги». Водночас у комерційній практиці існують випадки проведення посередницьких факторингових операцій, наприклад, «інкасовий факторинг». Можливість пізнання «факторингу» як правового явища ускладнюється диференціацією підходів правозастосовних практик деяких країн до його правової кваліфікації, а також відмінностями у техніко-юридичних механізмах трансформації прав грошових вимог за умовами договору факторингу.

Зі змісту ст. 1 Оттавської конвенції «Про міжнародний факторинг» випливає, що за договором міжнародного факторингу фактор виконує щонайменше дві обов'язкові функції серед визначених нею. Таким чином, проведення факторингових операцій не зводиться лише до «фінансування під уступку права грошової вимоги», а передбачає комплексне обслуговування фактором постачальника. При цьому виявлено практичну потребу в тому, щоб функція фінансування була гранично широкою за змістом. Уступка права грошової вимоги є обов'язковим елементом договору факторингу та має сингулярний характер. Завдяки цьому факторингові зобов'язання набувають глибокої правової спеціалізації і забезпечують виконання зобов'язання постачальника з оплати наданих фактором послуг.

Виявлено, що факторингові відносини мають тристоронній характер. Договір міжнародного факторингу, як юридичний факт, має двосторонній характер, оскільки укладається між фактором і постачальником.

Підрозділ 1.2 «Генезис договору міжнародного факторингу» присвячений питанням еволюції факторингу як різновиду зобов'язання у його історичному розвитку. Виявлено, що множинність підходів до розуміння і трактування «факторингу» породжує розбіжності в наукових підходах щодо його виникнення. У дослідженні поставлені під сумнів підходи щодо виникнення сучасного «факторингу» у рабовласницьких формаціях.

У науці традиційно виокремлюють два етапи розвитку факторингу: «товарний» і «фінансовий». Більш обґрунтованим, на нашу думку, є підхід, за яким у періодизації розвитку факторингу виділяють три етапи: 1) виникнення «факторингу» як різновиду торговельного посередництва; 2) виконання факторами функцій інкасації дебіторської заборгованості й страхування ризику неплатежів; 3) набуття факторами функції фінансування постачальника з відтермінуванням оплати за рахунок належних з боржника коштів. З'ясовано, що спеціалізація функцій фактора відбувається у XVII ст. Тоді фактори виконували функцію *del credere* та здійснювали передоплату продавцеві за товар, що підлягав реалізації.

В індустріальний період поглиблювалася спеціалізація факторів на торгівлі окремими видами товарів. Особливості соціально-економічного розвитку США у XIX ст. сприяли зосередженню факторів на фінансовому обслуговуванню постачальників. Дослідження показали, що фактори продовжували виконувати посередницькі функції, властиві для «товарного факторингу», що впливає із Закону Великобританії «Про фактори» 1889 р. Виявлено, що поширення факторингу на європейському континенті супроводжувалось поглибленням видової диференціації факторингу в межах національних правових систем. Сучасний факторинг виник у другій половині XX ст. та набув нормативного оформлення у конвенції УНІДРУА «Про міжнародний факторинг», що підкреслює його звичаєву природу.

У підрозділі 1.3 «Місце факторингу в системі міжнародних комерційних контрактів» аналізується конструкція договору міжнародного факторингу. Дослідження показало хибність підходів до сутності договору факторингу як різновиду традиційних договірних конструкцій. Ускладнення структури відносин за договором факторингу як уступкою права грошової вимоги, так і відносинами з надання декількох послуг зумовлює специфіку договору міжнародного факторингу. Позаяк, за Оттавською конвенцією 1988 р. жодна із функцій фактора не є обов'язковою. Вивчено можливість надання фактором посередницьких послуг без фінансування. Виявлено, що уступка права грошової вимоги належить до кваліфікаційних ознак договору. Отже, конвенційний факторинг може бути здійснений виключно через фінансування фактором клієнта на безоборотній основі, що відповідає меті уніфікації правового регулювання факторингових операцій.

З'ясовано, що цесія за договором міжнародного факторингу набуває глибокої правової спеціалізації. Уступка права грошової вимоги є сингулярною та має «глобальний характер», що передбачає передання факторові прав грошових вимог, імовірність виникнення яких має гіпотетичний характер. Ризикованість глобальної

цесії за договором створює потребу у наданні фактором додаткових послуг. Це зумовлено природою факторингу як окремого виду зобов'язань. Обґрунтовано, що надання фактором посередницьких послуг за договором міжнародного факторингу можливе виключно у разі глобальної цесії. Констатовано, що конвенція УНІДРУА «Про міжнародний факторинг» поширюється лише на відносини, ускладнені іноземним елементом за об'єктом. Такі особливості ускладнюють можливість її поширення на уступку прав грошових вимог з договорів про виконання робіт та надання послуг, а також відносини цесії зі ще не укладених договорів.

Розділ 2 «Уніфікація правового регулювання міжнародних факторингових операцій» включає підрозділи, в яких висвітлюються питання правового регулювання факторингових операцій на міжнародному та внутрішньонаціональному рівнях. Досліджується колізійно-правове регулювання факторингових операцій.

Підрозділ 2.1 «Сучасний стан і тенденції розвитку міжнародноправового регулювання факторингу» присвячений питанням уніфікації норм права у сфері факторингу. Дослідження показало, що за умов існування істотних відмінностей у правових підходах до врегулювання факторингових операцій на національному рівні прийняття інтегральної конвенції є найбільш оптимальним методом уніфікації. Прийняття Оттавської конвенції «Про міжнародний факторинг» забезпечило формалізацію договору факторингу на міжнародному рівні, виокремивши найбільш суттєві його ознаки. Конвенція забезпечила позитивний правопорядок, що відносить до субсидіарних джерел правового регулювання факторингу лише загальні принципи та норми міжнародного приватного права.

Розроблення приватноправових уніфікованих актів, таких як «Загальні правила міжнародного факторингу» та конвенції «Про уступку дебіторської заборгованості у міжнародній торгівлі» 2001 р., засвідчує незавершеність процесів уніфікації. Під час дослідження положень наведених конвенцій з'ясовано, що вони закріплюють різні підходи до врегулювання факторингових операцій. З огляду на це інститут міжнародного факторингу перебуває на стадії формування. Виявлено й обґрунтовано необхідність у санкціонуванні подальших уступок прав грошових вимог, що відповідає потребам комерційної практики. Зафіксовано тенденцію до вдосконалення конвенційного механізму взаємодії соціальних регуляторів у сфері факторингу положеннями конвенції ЮНІСТРАЛ 2001 р. й віднесення звичаїв міжнародної торгівлі та ділових узвичаєнь до додаткових джерел правового регулювання міжнародного факторингу, зі створенням при цьому взаємопов'язаної і взаємоузгодженої системи соціальних регуляторів, що зумовлено об'єктивними чинниками.

У підрозділі 2.2 «Проблеми уніфікації правового регулювання міжнародних факторингових операцій» зазначено, що не всі законодавства містять окремих положень, присвячених правовому регулюванню договору факторингу. Поширення факторингу поглибило його спеціалізацію: поряд із факторингом старої лінії (old style factoring), виникає неповний факторинг із фінансування під уступку права грошової вимоги, інкасовий, за яким фактор не проводить фінансування. Виникають нові види юридичних зв'язків, що відрізняються від конвенційного факторингу, наприклад, реверсний факторинг. Факторинг ускладнюється гарантійними

зобов'язаннями клієнта перед фактором. У національній правозастосовній практиці простежуються відмінності у техніко-юридичних механізмах набуття фактором прав грошових вимог (цесія, суброгація, залік, індонсування копії інвойсу тощо). Застосування альтернативних механізмів передання прав грошових вимог зумовлене складністю уступки права грошової вимоги в межах національних правових систем і є наслідком подолання адміністративно-правових бар'єрів у регулюванні ринку фінансових послуг. Водночас виникнення подібних видів юридичних зв'язків є результатом зворотного впливу національного законодавства на факторинг як продукт комерційної практики.

Отже, практика здійснення факторингових операцій вимагає гнучкіших правових механізмів їх проведення, подібно до положень глави 73 ЦК України. Дослідження показало, що окрема формалізація забезпечувальної уступки права грошової вимоги у положеннях ст. 1077 ЦК України втрачає правове значення. Додаткові функції фактора за договором факторингу мають бути чітко визначені.

У підрозділі 2.3 «Колізійно-правове регулювання міжнародних факторингових операцій та його уніфікація» розглядаються проблеми колізійно-правового регулювання факторингових операцій. У результаті дослідження виявлено, що Оттавська конвенція «Про міжнародний факторинг» 1988 р., як правило, має взаємовиключний характер із договірним статутом, вибраним за колізійною прив'язкою *lex voluntatis*. Наведена особливість зумовлена метою уніфікації у сфері факторингу. Оспорена можливість виключення в застосуванні конвенції сторонами договору купівлі-продажу, передбачена Оттавською конвенцією 1988 р. Дослідженням принципу тісного зв'язку за договором факторингу підтверджено, що виокремлення іноземного елемента в положеннях Оттавської конвенції 1988 р. здійснюється за одним із об'єктів факторингових відносин (правом грошової вимоги) та локалізується за статутом договору купівлі-продажу.

З'ясовано, що глобальна цесія та можливість уступки прав грошових вимог, що виникнуть у майбутньому, спонукають до більш оптимального вирішення колізійної проблематики, ніж статут договору купівлі-продажу. Так само санкціонування уступки права грошової вимоги всупереч наявності у первинному контракті заборони на його проведення в межах договору факторингу вимагає окремого правового режиму проведення факторингових операцій, а отже, спеціалізації колізійної прив'язки за договором факторингу. На підставі дослідження зроблено висновок, що локалізація правопорядку за договором міжнародного факторингу має здійснюватись за правом країни фактора. Надано критичну оцінку поєднанню у положеннях конвенції ЮНІСТРАЛ «Про уступку дебіторської заборгованості у міжнародній торгівлі» норм матеріального та колізійного права.

Розділ 3 «Окремі аспекти правового регулювання міжнародних факторингових операцій» присвячений укладенню та виконанню договору міжнародного факторингу, правам та обов'язкам, а також відповідальності суб'єктів міжнародних факторингових відносин.

У підрозділі 3.1 «Порядок укладення та форма договору міжнародного факторингу» йдеться про те, що «глобальна цесія» за договором міжнародного

факторингу й труднощі визначення істотних умов договору суттєво обмежують можливість пред'явлення оферти постачальником і виключають імовірність існування публічних оферт. Констатовано, що необхідність проведення попередньої аналітичної роботи до пред'явлення оферти свідчить про недостатність правової регламентації порядку укладення договору міжнародного факторингу. Відповідні прогалини зумовили активний розвиток локальної правової регламентації факторингових операцій та *lex mercatoria*. Доведено, що акцепт за договором може бути лише повним і безумовним. Дослідження показало, що виникнення факторингових відносин є наслідком юридичного складу, опосередкованого укладенням первинного контракту як договору, з якого виникає право грошової вимоги. Таким чином, необхідність індивідуалізації прав грошових вимог за договором міжнародного факторингу перетворює укладення первинного контракту на стадію реалізації факторингових відносин. Здійснено критичний аналіз наукового підходу за яким договір факторингу набуває чинності від моменту повідомлення фактора про уступку права грошової вимоги. Реалізація такого підходу виключить можливість внесення фактором передоплати, а також уступку права грошової вимоги, що виникне в майбутньому.

Виявлено непослідовність законодавчого підходу щодо формалізації конструкції договору факторингу у положеннях ч.1 ст.1077 ЦК України, оскільки додаткове виконання зобов'язань з оплати послуг не забезпечується уступкою права грошової вимоги та дає підстави кваліфікувати такі відносини як різновид грошово-кредитних зобов'язань.

Підрозділ 3.2 «Права та обов'язки суб'єктів міжнародних факторингових відносин» присвячений тристоронньому характеру відносин між фактором, боржником та клієнтом. З'ясовано, що боржник набуває правосуб'єктності сторони договору міжнародного факторингу. Дослідження конструкції договору міжнародного факторингу показало, що укладення реального договору можливе виключно в частині фінансування фактором постачальника. Виявлено, що фактор може надавати посередницькі послуги щодо прав грошових вимог, які не набуті фактором на свою користь і перевищують вартість послуг за договором факторингу.

На підставі аналізу способів забезпечення виконання зобов'язань фактора за умовами договору визначено їх інституційну природу. Зауважено, що права грошової вимоги, які підлягають уступці в порядку забезпечення, мають бути достатньою мірою визначеними для їх відмежування від прав грошових вимог, що передаються в порядку виконання основного зобов'язання за договором. Крім цього, строки реалізації прав, уступлених у порядку забезпечення, мають бути більш тривалими. Їх уступку слід проводити на поворотній основі.

Зазначається, що при уступці права грошової вимоги за договором постачальник зобов'язаний надати факторові всі необхідні документи та інформацію в обсязі, необхідному та достатньому для реалізації останнім права грошової вимоги. Невиконання відповідного зобов'язання при уступці майбутнього права грошової вимоги унеможливить звернення такого права до виконання. Констатовано, що документи, необхідні факторові для реалізації свого права грошової вимоги, мають бути передані не пізніше від моменту уступки такого права.

У підрозділі 3.3 «Відповідальність суб'єктів міжнародних факторингових відносин» йдеться про те, що матеріально-правове регулювання факторингових операцій розвивається в напрямі запровадження гарантій дійсності уступленого права грошової вимоги. Надано критичну оцінку нормативних положень, згідно з якими умовою дійсності права грошової вимоги є наявність у постачальника права на його уступку. Обґрунтовано думку, що в основу гарантій дійсності права грошової вимоги має бути покладено критерій належності права грошової вимоги контрагентові, а не права на його уступку. Доведено, що з метою захисту своїх прав фактор може застосувати у відносинах із боржником засоби захисту, які мав постачальник у цих відносинах до моменту уступки.

На підставі дослідження відповідальності фактора перед боржником, передбаченої ст. 10 Оттавської конвенції 1988 р., виявлено, що вона має субсидіарний характер. Відтак фактор нестиме відповідальність з відкладальною умовою (якщо неможливо отримати відповідну суму безпосередньо від постачальника). Такий обсяг відповідальності фактора суперечить природі цесії та передбачає виникнення додаткового обов'язку у фактора з повернення боржникові безпідставно сплачених ним сум. Виявлено, що відповідальність фактора за ч. 2 ст. 10 конвенції «Про міжнародний факторинг» виходить за межі конструкції договору факторингу. У дослідженні підтримано висловлену наукову позицію про недоцільність пред'явлення боржником відповідних грошових вимог безпосередньо факторові, оскільки боржник не є стороною договору міжнародного факторингу. Констатовано, що більш послідовним є підхід, закріплений у ст. 21 конвенції ЮНІСТРАЛ «Про уступку дебіторської заборгованості у міжнародній торгівлі», відповідно до якої саме лише невиконання первинного договору цедентом не дає боржникові права вимагати від цесіонаря повернення будь-яких сум, сплачених боржником цеденту чи цесіонарієві.

ВИСНОВКИ

1. Поняття «факторинг» має неоднозначне трактування та використовується для позначення зобов'язань, що містять елементи послуг кредитного, бухгалтерського, збутового, страхового, іншого посередницького характеру, а також супроводжуються різними техніко-юридичними механізмами трансформації прав грошових вимог. Невизначеність змісту цього поняття ускладнює можливість пізнання його сутності як правової категорії.

2. Складність формалізації відповідного правового явища унеможливило створення і об'єктивізацію факторингу як різновиду приватноправової конструкції в правотворчій практиці, яка б повністю відображала його особливості.

3. Визначено, що розвиток приватноправового регулювання факторингу на міжнародному рівні зумовлений відсутністю єдиного підходу національних законодавств щодо встановлення належного правового режиму, що зумовило набуття нормами міжнародного приватного права у сфері факторингу окремої правової спеціалізації.

4. На основі аналізу історії становлення факторингу запропоновано його періодизацію. **Перший етап** (Стародавні часи-початок Середньовіччя) охоплює

проміжок часу від моменту фіксації появи норм, призначених для регулювання зовнішньоторгового виробничого кредиту і цесії. Цей період характеризується становленням окремих правовідносин, що згодом увійдуть до складного феномену факторингу як його компоненти, а також винайденням сталих правових норм для регулювання цих відносин.

Другий етап (початок XIV ст. – друга половина XVII ст.) характеризується ускладненням суспільних і економічних відносин у тодішній Європі. Спостерігається становлення та поширення факторингу як економічного й правового феномену у формі торговельного факторингу. Національні законодавці на цьому етапі не розглядають його як окремий об'єкт регулювання.

На **третьому етапі** (друга половина XVII ст. – до кінця XIX ст.) активно розвивається торговельний факторинг, поглиблюються спеціалізації факторів, ускладнюються його економічні форми. Поняття «факторинг» утверджується у законодавстві деяких держав, насамперед, Англії і США.

Упродовж **четвертого етапу** (XX ст.), торговельний факторинг поступово трансформується у фінансовий, поширюється на територію континентальної Європи. Цей процес супроводжується ускладненням нормативно-правової бази і диференціацією національно-правових режимів, що застосовуються для його врегулювання.

На **п'ятому етапі** (з кінця XX ст. і дотепер) відбувається уніфікація правового регулювання факторингу на міжнародному рівні. Факторинг, як правове явище, оформлюється як окреме приватноправове зобов'язання, а норми міжнародного приватного права у сфері факторингу набувають окремої правової спеціалізації.

5. Констатовано спеціалізований характер факторингових відносин, що зумовлює його формалізацію як самостійної правової конструкції. Виявлено, що в основі договору міжнародного факторингу є «глобальна цесія», яка передбачає можливість уступки постачальником фактору необмеженого обсягу прав грошових вимог, частка яких не чітко визначена в момент укладення договору. Подібні особливості створюють потребу у виконанні фактором додаткових функцій, передбачених Оттавською конвенцією 1988 р. При цьому права грошових вимог, щодо яких фактор надає посередницькі послуги, він не реалізує на свою користь. Доведено, що функція фінансування фактором клієнта обов'язкова під час проведення факторингових операцій.

6. На підставі дослідження сутності юридичних зв'язків між суб'єктами за договором міжнародного факторингу з метою уникнути конкуренції норм права про окремі види договорів, внесено пропозиції щодо вдосконалення конструкції договору факторингу в положеннях ЦК України, передбачивши обов'язковість надання ще однієї супутньої послуги за моделлю, запропонованою конвенцією УНІДРУА «Про міжнародний факторинг» 1988 р.

7. Доведено, що виникнення факторингу, як різновиду соціально-економічних зв'язків між учасниками міжнародних комерційних відносин, стимулювали уніфікацію норм права у відповідній сфері на міжнародному рівні. Уніфікація норм права у формі інтегральної конвенції найбільш оптимальна, з огляду на стан правового регулювання факторингових операцій.

Визначено, що розширення географії факторингу поглиблює видову диференціацію факторингових операцій, що зумовлено непоіменованістю договору факторингу та відсутністю в деяких законодавствах чітких позитивно-правових критеріїв його правового регулювання. Глибока правова спеціалізація факторингу та виникнення нових видів юридичних зв'язків між учасниками факторингових операцій зумовлена впливом розвинутої системи традиційних інститутів приватного права на національному рівні. Необхідність пристосувати правове регулювання до потреб вільного обороту прав грошових вимог за договором факторингу сприяла використанню альтернативних правових механізмів передання прав грошових вимог, виникнення квазіфакторингових операцій.

З'ясовано, що такий стан національно-правового регулювання факторингових операцій унеможлиблює уніфікацію правового регулювання цих операцій положеннями Оттавської конвенції 1988 р. Правотворча практика на міжнародному і національному рівнях розвивається в напрямі гармонізації норм права у сфері факторингу. Положення конвенції ЮНІСТРАЛ 2001 р. відходять від кваліфікаційних ознак договору факторингу, поширюють свою регулятивну дію на максимальне коло операцій, що передбачають передання прав грошових вимог. Із огляду на це, конструкції договору факторингу в межах національних правових систем зберігають національні особливості.

8. Охарактеризовано ключові тенденції розвитку міжнародно-правового регулювання факторингу: 1) уніфікація норм матеріального права; 2) уніфікація норм колізійного права; 3) зростання частки ділових узвичаєнь; 4) вдосконалення конвенційного механізму взаємодії соціальних регуляторів у сфері міжнародного факторингу. Доведено, що прийняття конвенції УНІДРУА «Про міжнародний факторинг» надало відповідним зобов'язанням правової визначеності та відмежувало факторинг від суміжних зобов'язань. Своєю чергою, конвенція має обмежену сферу дії як за змістом, так і за обсягом факторингових відносин, ускладнених іноземним елементом. Подібний підхід розробників конвенції виправданий за умов диференціації видів факторингових операцій у контрактній практиці та в разі потреби забезпечити одноманітне правове регулювання у відповідній сфері.

9. Зазначено, що відсутність одноманітного правового режиму здійснення міжнародних факторингових операцій сприяла зростанню частки ділових узвичаєнь (*lex mercatoria*), у формі різноманітних правил, принципів. Положення Оттавської конвенції 1988 р. закріплюють позитивний правопорядок та відносять до субсидіарних джерел правового регулювання міжнародних факторингових операцій лише загальні принципи міжнародного комерційного права та національне законодавство. З огляду на це, правопорядок, створений учасниками міжнародних комерційних відносин («*Lex mercatoria*»), розвивається автономно від конвенційного. Такий підхід розробників конвенції є непослідовним, оскільки *lex mercatoria* забезпечує більш детальну регламентацію суспільних відносин, в умовах їх дефіциту на національному рівні. Не визнаючи ділові узвичаєння та практику, запроваджену сторонами у своїх відносинах як субсидіарних регуляторів, конвенція

УНІДРУА 1988 р. є менш гнучкою у пристосуванні до колізійної прив'язки *lex voluntatis*.

Виявлено, що пристосування конвенційного права до потреб комерційної практики положеннями конвенції ЮНІСТРАЛ «Про уступку дебіторської заборгованості у міжнародній торгівлі» 2001 р. супроводжується регулятивною дією звичаїв міжнародної торгівлі та контрактної практики, яку обрали сторони договору у своїх відносинах.

10. На основі аналізу конструкції договору факторингу в межах національного законодавства констатовано, що остання побудована за моделлю грошово-кредитного зобов'язання та ускладнена уступкою права грошової вимоги.

11. Зазначено, що іноземний елемент у факторингових відносинах, виокремлений положеннями ст. 2 Оттавської конвенції 1988 р., зі змісту якої впливає поширення положень конвенції на уступки прав грошових вимог, які виникають із міжнародних договорів купівлі-продажу, що обмежує сферу її поширення за обсягом факторингових відносин, ускладнених іноземним елементом, а також за обсягом дебіторської заборгованості, яка виникає з договірних відносин.

12. Визначено, що втілення принципу автономії волі у положення конвенції УНІДРУА «Про міжнародний факторинг», які передбачають можливість виключити застосування конвенції, спрямоване на забезпечення реалізації мети правотворчості – запровадження одноманітного правового регулювання міжнародного факторингу. Зміна компетентного правопорядку сторонами договору купівлі-продажу від моменту укладення договору міжнародного факторингу не є повною мірою адекватним правовим підходом, оскільки близька за своїм змістом до односторонньої відмови від договору.

13. Висловлено тезу, що безпосереднє підпорядкування факторингових відносин правопорядку за договором міжнародної купівлі-продажу є неефективним та призводить до деформації правового регулювання, що полягає у збільшенні ймовірності виникнення конфлікту кваліфікації та перешкоджає створенню оптимального правового режиму для належної регламентації факторингових операцій, ускладнених іноземним елементом.

14. Виявлено, що положення ст. 2 конвенції УНІДРУА 1988 р. та ст. 44 Закону України «Про міжнародне приватне право» закріплюють протилежні підходи до локалізації правопорядку за договором факторингу. Так, положення конвенції виходять із відповідності правопорядку за договорами купівлі-продажу та факторингу. Своєю чергою, національне законодавство поширює на відносини за договором факторингу право країни фактора.

15. З'ясовано, що розроблення конвенції ЮНІСТРАЛ «Про уступку дебіторської заборгованості у міжнародній торгівлі» поступово відходить від принципу тісного зв'язку, закріплюючи теорію де-пасажу та розщеплюючи договірні статuti за контрактом міжнародного факторингу. Водночас спеціалізований характер цесії під час проведення факторингових операцій вимагає виокремлення правопорядку з метою правового регулювання міжнародних факторингових операцій, яким має бути право країни фактора.

16. Аргументовано, що формалізація автономних колізійних прив'язок у положеннях матеріальної за змістом конвенції ЮНІСТРАЛ 2001 р. є недосконалим техніко-юридичним засобом уніфікації норм міжнародного приватного права у сфері факторингу. З урахуванням цього обґрунтовано необхідність провести подібну уніфікацію положень окремої конвенції.

17. Виявлено, що формалізація договору міжнародного факторингу в конвенційних положеннях передбачає звуження обсягу факторингових відносин. Резюмовано, що характер предмета договору міжнародного факторингу вимагає більш гнучкого регулювання порядку укладення відповідного контракту, ніж акцепт оферти.

18. Поглиблено позицію про модифіковану цесію за договором міжнародного факторингу, що характеризується сингулярністю та орієнтованістю на «глобальну цесію», яка передбачає можливість уступки майбутньої, а саме – гіпотетичної дебіторської заборгованості, наслідком чого є спеціалізація факторингу, як різновиду приватноправових зобов'язань.

19. Наведено критичну оцінку тези про те, що договір міжнародного факторингу є правочином із відкладальною умовою. Подібна позиція спростовується тим, що договір факторингу зазвичай передбачає фінансування клієнта через здійснення авансових платежів, та тією обставиною, що предметом договору факторингу може виступати право грошової вимоги, яке виникне в майбутньому.

20. Виявлено, що виконання фактором зобов'язання з внесення коштів у розпорядження клієнта від моменту отримання фактором відповідної суми коштів від боржника, крім набутих ним на свою користь, свідчить про виконання фактором функції інкасації дебіторської заборгованості клієнта.

21. Констатовано недосконалість вітчизняного законодавства у частині регулювання правовідносин сторін договору міжнародного факторингу, зокрема, їхніх прав, обов'язків та відповідальності. Із огляду на наведене:

1) констатовано, що обраний національним законодавцем підхід до конкретизації функції фінансування визначено як невдалий, оскільки він створює підстави для кваліфікації правозастосовною практикою відносин, що виникають за умовами договору факторингу, як різновиду договору кредиту. З огляду на це, пропонується викласти ст. 1077 ЦК України в новій редакції;

2) з'ясовано, що коли право грошової вимоги передається факторові з метою забезпечити виконання зобов'язання клієнта перед останнім, строк виконання боржником зобов'язань, із яких виникає забезпечувальне право грошової вимоги, має бути довшим, ніж відповідні строки виконання у зобов'язаннях, права грошових вимог з яких уступаються в порядку виконання основного зобов'язання за умовами договору міжнародного факторингу. Висловлено пропозицію доповнити положення ЦК України статтею 1077-1 «Забезпечувальні права» такого змісту:

За умовами договору факторингу факторові можуть бути відступлені будь-які додаткові права, включаючи права грошових вимог, для забезпечення виконання постачальником основного зобов'язання перед фактором, а також права, які

зберігають за постачальником його право власності на товар або передбачають право кредитора вступати у володіння власністю, запропонованою як гарантія.

Права грошових вимог, що уступаються факторові в порядку забезпечення, мають бути достатньою мірою визначеними на момент їх передання, чи на момент передання прав грошових вимог у межах виконання постачальником основного зобов'язання перед фактором для їх відмежування від таких прав грошових вимог».

3) визначено, що положення законодавства України про можливість надання фактором додаткових послуг факультативного характеру, перелік та характер яких не є окресленим, не відповідає потребам практики та меті позитивно-правового регулювання у сфері факторингу. З урахуванням цього пропонується викласти положення ст. 1077 ЦК України в такій редакції:

«За договором факторингу (фінансування під відступлення права грошової вимоги) одна сторона (фактор) здійснює або зобов'язується здійснити фінансування клієнта у будь-який передбачений договором спосіб.

Фактор у обов'язковому порядку додатково здійснює одну з функцій: ведення бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості клієнта, пред'явлення до сплати чи захист від неплатежу боржників щодо грошових вимог, які підлягають відступленню факторові за умовами договору, однак не набуті ним на свою користь.».

4) запропоновано викласти ч. 2 ст. 1081 ЦК України в такій редакції:
«Грошова вимога, право якої відступається, є дійсною, якщо клієнт володіє правом грошової вимоги, і в момент відступлення цієї вимоги йому не відомі та не повинні бути відомими обставини, внаслідок яких боржник має право не виконувати вимогу та які зумовлені невиконанням чи неналежним виконанням клієнтом взятих на себе зобов'язань за умовами договору, з якого виникає право грошової вимоги».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті, опубліковані у наукових фахових виданнях України

1. Смолин Я. В. Контракт міжнародного факторингу, як підстава виникнення факторингових відносин / Я. В. Смолин //Актуальні проблеми міжнародних відносин : зб. наук. праць. – К., 2012. – Вип.108. Ч. 1. – С. 268–274.
2. Смолин Я. В. Правове регулювання міжнародного факторингу (сучасний стан та тенденції розвитку /Я . В. Смолин //Актуальні проблеми міжнародних відносин : зб. наук. праць. – К., 2012. – Вип. 111. Ч. 1. – С. 272–279.
3. Смолин Я. В. Окремі проблеми застосування конвенції УНІДРУА Про міжнародний факторинг 1988 року / Я. В. Смолин //Актуальні проблеми міжнародних відносин : зб. наук. праць. – К., 2013. – Вип. 114. Ч. 1. – С. 80–87.
4. Смолин Я. В. Перспективи надання фактором посередницьких послуг за договором факторингу / Я. В. Смолин //Актуальні проблеми міжнародних відносин : зб. наук. праць. – К., 2014. – Вип. 120. Ч. 2. – С. 80–87.
5. Смолин Я. В. Колізійно-правове регулювання міжнародних факторингових операцій / Я. В. Смолин //Актуальні проблеми міжнародних відносин : зб. наук. праць. – К., 2014. – Вип. 118. Ч. 1. – С. 108–123.

6. Смолин Я. В. Окремі аспекти правової природи договору міжнародного факторингу / Я. В. Смолин // Актуальні проблеми міжнародних відносин : зб. наук. праць. – К., 2016. – Вип. 119. Ч. 2. – С. 113–122.

Статті, опубліковані у іноземних фахових виданнях

7. Smolyn Y. Problems of international factoring legal regulation in Ukraine / Yaroslav Smolyn // European Journal of Law and Political Sciences : Scientific journal – 2015. – № 1. Section 6 : International law. – P. 28–36.

Тези наукових доповідей:

8. Смолин Я. В. Джерела правового регулювання міжнародних факторингових операцій / Я. В. Смолин // Шевченківська весна. Сучасний стан науки: досягнення, проблеми та перспективи розвитку : Матеріали 10 - ої міжнар. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених (м. Київ, 22 берез. 2012 р.). – К., 2012. – С. 112–114.
9. Смолин Я. В. Проблеми формалізації договору факторингу у правотворчій практиці / Я. В. Смолин // Поглиблення інтеграційних процесів у сучасному світі та національне законодавство : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 1–2 черв. 2012 р.). – Ч. 1. – Львів, 2012. – С. 73–75.
10. Смолин Я. В. Проблеми виокремлення факторингових відносин, ускладнених іноземним елементом у міжнародній правотворчій практиці / Я. В. Смолин // Актуальні проблеми міжнародних відносин: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів, молодих вчених (м. Київ, 25 жовт. 2012 р.). – Ч. 1. – К., 2012. – С. 121–123.
11. Смолин Я. В. Окремі проблеми цивільно-правового регулювання інституту факторингу / Я. В. Смолин // Сучасне правотворення : питання теорії та практики : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 14–15 груд. 2012 р.). – Ч. 1. – Одеса, 2012. – С. 100–103.
12. Смолин Я. Проблеми виконання фактором посередницьких послуг за договором міжнародного факторингу / Я. В. Смолин // Актуальні проблеми міжнародних відносин : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів, молодих вчених (м. Київ, 24 жовт. 2013 р.). – Ч. 1. – К., 2013. – С. 214–216.
13. Смолин Я. В. Принцип тісного зв'язку у міжнародних факторингових відносинах / Я. В. Смолин // Вітчизняна юридична наука в умовах сучасності : міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 18-19 квіт. 2014 р.). – Харків, 2014. – С. 90–92.
14. Смолин Я. В. Відповідальність фактора за договором міжнародного факторингу / Я. В. Смолин // Сучасні тенденції розвитку юридичної науки та практики : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Кривий Ріг, 22–23 трав. 2015 р.). – Кривий Ріг, 2015. – С. 191–194.

АНОТАЦІЯ

Смолин Я. В. Особливості правового регулювання міжнародних факторингових операцій. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка Міністерства освіти і науки України. – Київ, 2016.

Дисертація присвячена теоретичному та практичному дослідженню інституту міжнародного факторингу. Здійснено комплексний правовий аналіз основних уніфікованих правових актів у сфері факторингу на міжнародному рівні та відповідних положень національних законодавств. У роботі вивчаються особливості договору міжнародного факторингу, види факторингових операцій, генезис договору міжнародного факторингу як різновиду зобов'язальних відносин. Досліджується стан колізійно- та матеріально-правового регулювання факторингу. Особлива увага приділяється характеру юридичних зв'язків між сторонами міжнародних факторингових відносин і правовій природі договору міжнародного факторингу. Висвітлюються проблемні аспекти правової регламентації договірних відносин між сторонами, пов'язані з оформленням договору міжнародного факторингу, правами та обов'язками суб'єктів міжнародних факторингових відносин, відповідальністю сторін за договором.

Ключові слова: договір міжнародного факторингу, факторингові операції, відступлення права грошової вимоги, Оттавська конвенція 1988 р., фактор, постачальник.

АННОТАЦИЯ

Смолин Я. В. Особенности правового регулирования международных факторинговых операций. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.03 – гражданское право и гражданский процесс; семейное право; международное частное право. – Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко Министерства образования и науки Украины. – Киев, 2016.

Диссертация посвящена теоретическому и практическому исследованию института международного факторинга. Осуществлен комплексный правовой анализ основных унифицированных правовых актов в сфере факторинга на международном уровне и соответствующих положений национальных законодательств. В работе изучаются особенности договора международного факторинга, виды факторинговых операций, генезис договора международного факторинга как разновидности обязательственных отношений. Исследуется состояние коллизийно- и материально-правового регулирования факторинга. Особое внимание уделяется характеру юридических связей между сторонами международных факторинговых отношений и правовой природе договора международного факторинга. Освещаются проблемные аспекты правовой регламентации договорных отношений между сторонами, связанные с оформлением

договора международного факторинга, правами и обязанностями субъектов международных факторинговых отношений, ответственностью сторон по договору.

Ключевые слова: договор международного факторинга, факторинговые операции, уступка права требования, Оттавская конвенция 1988 г., фактор, поставщик.

SUMMARY

Smolyn Y.V. Peculiarities of international factoring operations legal regulation.

- Manuscript.

The thesis for acquiring a candidate degree in law sciences, specialty 12.00.03– Civil law and civil procedure; family law; private international law. – Kyiv National Taras Shevchenko University, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kyiv, 2016.

The thesis is devoted to the theoretical and practical research of the international factoring legal institute. The author explores the origin of the international factoring contract and the main stages of its development. This thesis is also about the period of time when the financial factoring emerged.

The paper analyzes the features of the international factoring contract, as a variety of binding relations, as well as types of the factoring operations. The conflict of national law and the substantive legal regulation of factoring is explored. The main unified legal acts in the field of factoring at the international level are being studied, in particular, the 1988 Ottawa Convention on International Factoring, the 2001 UNCITRAL Convention on the assignment of receivables in international trade, the *General Rules of International Factoring*, as well as national legislation. The problems of the factoring legal regulation unification, the nature of the correlation of the legal orders (especially those, determined through the autonomy of the will, *lex mercatoria* and the conventional one) under the contract of international factoring are revealed. The basic trends in transnational factoring operations legal regulation development are defined. The legislative approaches towards determining the applicable law under the factoring contract are explored. Upon exploring of the conflict of law legal regulation the most acceptable conflict of law rules for the legal regulation are discovered.

The legal nature of relations arising under the factoring contract within the framework of the national legal systems is explored. A special attention in this scientific research is paid to the assignment of receivables under the factoring contract and the nature of such assignment. This thesis is also about the global assignment of receivables and its influences on the services which are provided by the factor under the contract. This thesis is also about the possibilities for providing the intermediary services by the factor under the assignment of receivables. The financing of a supplier under the assignment of receivables as a legal form of a contract is being depicted in this thesis. Upon the abovementioned researches the conclusions about the need for a separate legal concept in legislation are made. Based on the conducted research, a conclusion is drawn regarding the legal nature of an international factoring contract. Some proposals to improve the national regulation of the international factoring legal concept and amendments to the Civil code of Ukraine are made.

The problematic aspects of the legal regulation of contractual relations between the parties, related to the formulation of an international factoring contract, the rights and

obligations of subjects of international factoring relationships, the parties' liability under the contract are discussed. In the course of the following scientific research the author finds out that the acceptance of an offer is not enough for the fulfillment of the parties obligations under the contract and there is a need for a proper legal regulation for creating the offer and concluding the contract. Considerable attention is paid to the nature of legal relations between the parties of international factoring relations and to providing for the delivery of the suppliers obligations under the contract. Methods of securing supplier's obligations under the contract are being studied. This scientific research is also about the other types of secure transaction. The possibility of applying the security assignments of receivables under the factoring contract is explored. In this context, some proposals to improve the legislative approaches for making of such assignments are made. Much attention in the proper thesis is also paid to resolving the issues of liability in international factoring relations subjects existing in the international conventions, especially, the responsibility of factor between the debtor. The models of such liability under the international factoring contract are being considered.

Key words: international factoring contract, factoring operations, assignment of receivables, factoring, 1988 Ottawa Convention, factor, supplier.